

ідеї єдності навколо самобутньої української культури та історії та відновлення генетичного коду в кожній українській родині.

Маємо надію, що продукт «Військово-польовий Арт» не лише набуде статусу національного мистецького продукту а й стане основою для здійснення подібних проектів у всіх сферах діяльності фахівців України, новою базою для розвитку арт-терапевтичних напрямків у вітчизняній психологічній науці.

ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ INNOVATIVE INTELLECTUAL TECHNOLOGIES OF THE EDUCATIONAL SPACE: SUBJECT-SUBJECTIVE INTERACTION

Шевченко С.В.

К.психол.н., доцент кафедри психології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Shevchenko S.V.

Candidate of Psychological Sciences, associate Professor of the
Department of Psychology
Melitopol State Pedagogical University
Named after Bogdan Khmelnytsky

Одним із найважливіших завдань освіти сьогодні є створення умов для інтелектуального розвитку особистості, орієнтованої на створення шляхів самостійного отримання знань, формування загально-професійних компетентностей. В реаліях сьогодення винятково важливого значення набуває реалізація інноваційних освітніх технологій, де кожен студент стає суб'єктом педагогічної взаємодії та активним учасником комунікативного діалогу з викладачем. Важливою умовою інноваційного процесу і об'єктивною необхідністю в інноваційній діяльності педагога, сутнісною характеристикою інноваційного процесу є творчість, взаємоповага, урахування особливостей студентів та сприйняття кожного студента як суб'єкта освітнього процесу й носія унікальних інтелектуальних здібностей. Цим обумовлена *актуальність* означеної проблеми дослідження.

Спрямованість студента як суб'єкта на пізнання власного психічного життя становить гносеологічний аспект предмета психології. Сучасний класик проблеми суб'єктності А. Брушлинський, наголошував на тому, що «всупереч поширеним думкам, суб'єкт – це не психіка людини, а людина, що володіє психікою, не ті чи інші психічні властивості, види активності та інше, а самі люди – ті, що діють, спілкуються. Суб'єкт – якісно визначений спосіб самоорганізації...» [8, с. 43].

К. Абульханова-Славська слушно зауважила, що саме суб'єкт має потенційні можливості змінювати самого себе: «У психології суб'єкт не просто суб'єкт активності, розвитку, самодіяльності, але такої міри активності, яка забезпечує його розвиток і самодіяльність, такої міри інтегрованості, яка забезпечує його розвиток і активність...суб'єкт виступає як інстанція, визначаючи це співставлення таким чином, який забезпечує його активність, розвиток, самодіяльність, і в цьому полягає його самодетермінація, яка здійснюється через розв'язання суперечностей зовнішнього та внутрішнього, залежного та незалежного від нього» [9, с. 9].

В. Петровський констатував, що переходи особистості на нові етапи розвитку «... детерміновані ззовні включенням індивіда в той чи інший інститут соціалізації чи ж зумовлені об'єктивними змінами всередині цього інституту, від яких залежить особистість у своєму формуванні» [7, с. 21].

Відповідно, тільки тому Г. Балл, І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Максименко, В. Рибалка, В. Ягупов та інші науковці особливий акцент у навчально-виховному процесі ВНЗ роблять на гуманістичну парадигму освіти і виховання, на необхідність забезпечення суб'єктності учня (студента, слухача) у навчально-виховному процесі навчального закладу. «... на перший план виступає принцип дитиноцентризму, але не в значенні уваги до дитини як абстрактної, узагальненої, – а до конкретної дитини з її сутнісними характеристиками. Це важливо на всіх етапах освітньої діяльності – починаючи від дошкільця і закінчуючи університетом» [4, с. 14].

Обґрунтовану характеристику понять «суб'єкт» і «суб'єктність» запропонували В. Слободчиков та Г. Ісаєв: «Суб'єкт – людина як носій (ініціатор, творець, розпорядник) предметно-практичної діяльності і пізнання; становлення суб'єкта є процес оволодіння індивідом власного духовного життя»; «Суб'єктність – соціальний, діяльнісно-перетворюючий спосіб буття людини, як самість – суб'єктність є очевидна і безпосередньо дана форма самобуття людини» [11, с. 372]. Моносуб'єктний підхід орієнтує, на думку В. Татенка, сприймати психіку особи на зразок суб'єктно-центрованого цілого та відповідно передбачає виокремлення відповідної інстанції, яка забезпечує якісну цілісність психіки у процесі функціонування і розвитку людської істоти як суб'єкта пізнання, поведінки та діяльності.

Цікавим є аналіз проблеми суб'єктності О.Ф. Бондаренком, який розглядав її з таких позицій: суб'єктність як інтегральність; суб'єктність як продуктивність щодо своїх власних переживань; суб'єктність як незалежність (некомфорність) у соціальних і міжособистісних стосунках; суб'єктність як здатність самовизначення» [2, с. 60–61].

Особливої актуальності нині набувають дослідження різноманітних форм, методів і технологій інноваційного навчання: розробка проектів, програм, планів, розв'язання нестандартних завдань, індивідуальні стандартні завдання, ділові ігри, особистісно-орієнтований підхід, перехід від монологу до дискусії, диспути, «мозкові штурми». До важливих напрямів інноваційної педагогічної технології слід віднести введення кредитно-модульної організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, мультимедійних технологій навчання, інтернетного комплексу [12].

Одним з пріоритетних і перспективних напрямів є метод інтенсивної освіти, що мобілізує і активізує діяльність учасників педагогічного процесу. Він отримав назву кейс-стаді. Зазначимо, що під *кейс-методом* розуміється активний метод навчання, заснований на організації викладачем в групі студентів обговорення завдання, що представляє собою опис конкретної ситуації з явною або прихованою проблемою. Джерелом кейсів можуть бути ситуації, описані в спеціальній літературі, розбори, опубліковані у фахових виданнях та ін. Використання кейс-методу ставить метою включення в навчальний процес елементів професійної діяльності, забезпечення переходу від навчальних ситуацій до професійних, де для вирішення проблеми потрібно використання знань і відповідних компетенцій [4].

На думку І.Д. Бега, навчання найважливішим евристичним прийомом є одним з інноваційних методів освітнього процесу. Евристики відрізняються одна від одної за рівнем узагальненості; вони становлять ієрархічну систему, на вершині якої містяться загальні вказівки (наприклад, «розв'язуй задачу, якнайповніше використовуючи її умову»). На думку автора, має велике значення з погляду розумового розвитку індивіда [1, с.257]. Зазначимо, що слово «евристика» позначає «метод знаходження» (або винаходів). Наукова література не має одного усталеного тлумачення евристики як такої. В роботах Р. Перельмана з інтенсифікації науково-технічної творчості це поняття ототожнюється з психологією наукової творчості: «Психологія наукової творчості – евристика – вивчає, як вирішуються наукові задачі, що вимагають, окрім знань та вмінь, ще й кмітливості, здогадки». Натомість, Я. Пономарьов стверджує, що евристика – це «абстрактно-аналітична наука, що вивчає один з структурних рівнів організації творчої діяльності та її продуктів. Незважаючи на велику кількість наукових праць, що присвячені питанням евристики, вони, як правило, стосуються її окремих проблем, і не дають чітких уявлень ані про об'єкт, ані про суб'єкт евристики, ані про її статус серед інших наук. Хіба що в роботах Г. Буша та К. Буша простежується спроба узагальнення численних концепцій та формулювання на цій основі визначення статусу та предмета евристики. За їхнім визначенням, евристика – «це загальнонаукова теорія вирішення проблемних задач, що виникають у людській діяльності та спілкуванні» [10].

Найбільш ефективними, на нашу думку, є наступні евристичні методи: *Метод індивідуального та колективного пошуку*. В ході застосування цього методу викладач, спираючись на демократичний стиль спілкування, заохочуючи фантазію, несподівані асоціації, стимулює зародження оригінальних ідей і виступає як їх співавтор. І чим більше розвинені здібності викладача до співробітництва і співтворчості, тим ефективніше, за інших рівних умов, рішення розумового завдання. При цьому, всі учасники виступають на рівних: жартом, вдалою реплікою керівник заохочує найменшу ініціативу членів творчої групи. В умовах генерування ідей оптимальним є ослаблення активності логічного мислення і всіляке заохочення інтуїції. Цьому значною мірою сприяють і такі правила, як заборона критики, відстрочений логічний і критичний аналіз генерованих ідей. До безперечних переваг цього методу слід віднести те, що він зрівнює всіх членів групи, так як авторитарність керівництва в процесі його застосування неприпустима. *Метод мозкового штурму («мозкова атака»)* - спосіб вирішення завдань за допомогою процедури групового креативного мислення, при якому спочатку за короткий проміжок часу придумується багато варіантів вирішення поставленої задачі (як логічних, так і абсурдних) без будь-яких обмежень, і лише потім з великого

числа ідей відбираються найбільш вдалі - всього лише 10-15%, які можуть бути використані на практиці. В умовах мозкового штурму засобом, що дозволяє прибрати так звані бар'єри, виступає дискусія, яка допомагає вивільнити творчу енергію і, включивши людей в інтерактивну комунікацію, долучити їх до активного пошуку рішень поставленої проблеми. Мозковий штурм є, по суті, найбільш вільною формою дискусії. Головна функція цієї технології - забезпечення процесу генерування ідей, без їх критичного аналізу та обговорення учасниками. Одне з найбільш важливих переваг мозкового штурму полягає в тому, що під час мозкового штурму заохочується творче мислення, причому генерування ідей відбувається в умовах комфортної творчої атмосфери. Йде активізація всіх учасників процесу. Вони глибоко залучені в хід генерування ідей та їх обговорення, більш гнучко освоюють нові ідеї, відчувають себе рівноправними. Відбувається вихід за межі стандартного мислення. Інтерактивна взаємодія породжує синергійний ефект. Чужі ідеї допрацьовуються, розвиваються і доповнюються, зменшується шанс втратити конструктивну ідею. Залучається велика кількість ідей, пропозицій, що дозволяє уникнути стереотипу мислення і відібрати продуктивну ідею [5]. *Метод евристичних питань.* Цей метод відомий також як метод "ключових питань". Евристичні питання служать додатковим стимулом, формують нові стратегії і тактики рішення творчої чи інтелектуальної задачі. Не випадково в практиці навчання їх також називають навідними запитаннями, тому що вдало поставлені викладачем запитання (хто? що? навіщо? де? чим? як? коли?) наводить студента на ідею рішення, правильної відповіді. Перевага методу евристичних питань полягає в його простоті й ефективності для рішення будь-яких задач. Евристичні питання особливо розвивають інтуїцію мислення, логічну схему рішення інтелектуальних задач [10]. *Метод інверсії* представляє собою один з евристичних методів творчої діяльності, орієнтований на пошук ідей рішення творчої задачі в нових, несподіваних напрямках, найчастіше протилежних традиційним поглядам і переконанням, які диктуються формальною логікою і здоровим глуздом. Метод інверсії базується на закономірності і відповідно принципу дуалізму, діалектичної єдності і оптимального використання протилежних (прямих і зворотних) процедур творчого мислення: аналіз і синтез, логічне й інтуїтивне, статичні і динамічні характеристики об'єкта дослідження, зовнішні та внутрішні боки об'єкта. Якщо не вдається вирішити завдання з початку до кінця, то її можна спробувати вирішити від кінця до початку і т.д. Безсумнівим достоїнством методу інверсії є те, що він дозволяє розвивати діалектику мислення, відшукувати вихід із, здавалося б, безвихідної ситуації, знаходити оригінальні, часом досить несподівані рішення різного рівня складності та проблемності творчих завдань [5].

Впровадження інноваційно-інтелектуальних технологій також передбачає: *Метод проектів* - метод стимулювання пізнавального інтересу студентів, розвиток їх мислення і самостійності у здійсненні інтелектуальної діяльності, що передбачає розв'язання пізнавальних проблем за допомогою інтеграції набутих знань та умінь. *Технології проблемно-модульного навчання*, коли навчальна програма досліджуваного предмета, розділена на модулі (нульовий, навчальний модуль-резюме, модуль контролю), що дозволяють освоїти студенту самостійно або за допомогою викладача навчальний матеріал. *Комунікативні технології*, спрямовані на формування у студентів навичок спілкування в групі, вироблення норм комунікацій, для чого використовуються активні форми і методи такі як: дискусія, прес-конференція, суперечка-діалог, мозковий штурм та ін. *Ігрові технології* – ділові ігри, рольові сценарії, пов'язані з придбанням досвіду вирішення інтелектуальних завдань і ситуацій. Впровадження *інноваційних інформаційних, мультимедійних технологій* видозмінюють освітній процеси відкриваючи широкі перспективи і нові можливості, сприяють інтенсифікації пізнавальної діяльності студентів. Мультимедійні презентації, електронні підручники, комп'ютерні програми самонавчання, інтерактивні ділові ігри, дистанційні форми навчання, віртуальне спілкування, що дозволяють використовувати величезну кількість інформації, застосувати отримані знання для досягнення мети в навчальному процесі, практичній діяльності [3].

Отже, впровадження інноваційних технологій дозволяє не тільки підвищити якість викладання, але й сформувати культуру інтелектуальної діяльності студентів, посилити їх активність, змінити ціннісні орієнтації та мотиваційні установки як студентів, так й викладачів. Наслідком такого освітнього процесу є розгортання становлення суб'єктності студента. Інноваційна освіта орієнтується на студента і педагога, вважаючи їх суб'єктами освітнього процесу. Їхні інтереси - духовні, інтелектуальні, культурні - служать передумовою становлення професійного мислення, а тому виносяться в центр уваги такої освіти. Антропоцентризм як властивість інноваційної освіти передбачає високий рівень самостійності студента, його здатності до самоврядування, від викладача вимагається високий рівень педагогічної компетентності та технологічної функціональної грамотності [6, с.22].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2003–Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 2003. – 344 с.
2. Бондаренко О.Ф. Суб'єктність як етичний вимір: у пошуках вітчизняної традиції в психотерапії / Олександр Федорович Бондаренко // Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії: зб. ст. / [заг. ред. В. О. Татенка]. – К., 2006. – С. 52–59.
3. Бреславец Н.А. Педагогические технологии: традиции и инноватика / Надежда Александровна Бреславец // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2012. – Вип. 6. – С. 30–38.
4. Кремень В.Г. Якісна освіта: вимоги ХХІ століття / Василь Григорович Кремень // Дзеркало тижня. —2006. – № 24 (24 черв.). – С. 14.
5. Кулюткин Ю.Н. Эвристические методы в структуре решений / Ювеналий Николаевич Кулюткин. – М.: Педагогика, 1970. – 231 с.
6. Лаврентьев Г.В. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов / Г.В. Лаврентьев, Н. Б. Лаврентьева. – Барнаул: Изд-во Алт. гос. ун-та, 2002. – 156 с.
7. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности: [монография] / Вадим Артурович Петровский. – Ростов-н/Д.: Феникс, 1996. – 512 с.
8. Психологія суб'єктної активності особистості : матеріали міжнар. наук. конф. «Підростаюча особистість як суб'єкт психічної активності, саморозвитку і творчості» (12–14 жовт. 1992 р., м. Київ). – К., 1993. – 227 с.
9. Роменець В.А. Вчинок і повстання канонічної психології / Володимир Андрійович Роменець // Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії / О. А. Донченко [та ін.] ; заг.ред. В. О. Татенко. – К., 2006. – С. 11–36.
10. Столяров А. М. Методологические основы изобретательского творчества / Анатолий Михайлович Столяренко. – М.: ВНИИПИ, 1989. – 65 с.
11. Татенко В. О. Суб'єкт психічної активності в онтогенезі: автореф дис...д-ра психол. наук : [спец.] 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / В. О. Татенко ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1997. – 44 с.
12. Шевчук Т.О. Інноваційність і вища освіта [Електронний ресурс] / Тамара Олексіївна Шевчук. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kand-ped-nauk-shevchuk-to-innovatsiyist-i-vischa-osvita/>. – Назва з екрана.

РОЗВИТОК УНІКАЛЬНОГО ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ (На Прикладі Генезису Поетичної Уяви) DEVELOPMENT OF UNIQUE INNER WORLD OF PERSONALITY (ON THE EXAMPLE OF THE GENESIS OF THE POETIC IMAGINATION)

Шрагіна Л. І.

Доцент кафедри соціальної та прикладної психології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Shragina L. I.,

Ph.D., Associate Professor of the Department of Social and Applied
Psychology, Odessa National University named after I. I. Mechnikov.

***Реальна таємничість і загадкова унікальність
свідомості особистості полягає в її здатності
до моделювання і самомоделювання.***

С. Д. Максименко

Цілісність особистості і рівень її розвитку виявляються в її здатності до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції, до створення свого унікального внутрішнього світу, до здатності керувати і обставинами власного життя, і самою собою. Тому у особистості формуються принципово нові механізми, які свідомо управляються самою людиною [6, 7]. Виникає питання: які ж принципи дії цих механізмів, як вони управляють?